

Artikel ur Västerbottens Folkblad 3 sept 1975, reporter; Georg Wahlström

Kungsmans garveri – kulturhus som förfaller

Vilhelmina har lyckats väl i satsningarna på att bevara mer eller mindre värdefulla kulturhus som kommande generationer kan glädja sig över. Men man har glömt Kungsmans, gamla garveriet vid Volgsjön. Det är en välbevarad timmergård i något av västerbottensstil. Två och en halv våningar på en sagolik vacker sjötomt. Numera har förbuskningen och förfallet satt in sedan ägarna Linnéa och Viktor Lundmark flyttat till en modern lägenhet.

Nils Olof Kungsman var född 1856. Någon egentlig skolgång fick han inte, men gedigen yrkesutbildning. Nils Olof gick fyraårig gesällutbildning i Umeå, Ljusdal, Vännäs och sedan hos Mäster N.A. Rydman i Umeå innan han hade kungabrev på sin titel – Garvarmästare.

Jenny Charlotta och Nils Olof Kungsman kom till Vilhelmina 1898. Han köpte garveriet vid Volgsjön. Tidigare ägare hade varit en Lundmark, en okänd samt Zakarias Berg av vilken Kungsman köpte. Till företaget knöts dels lärlingar, dels gesäller och det fordrades väldokumenterade meriter innan anställning gavs. En tid hade Kungsman fyra gesäller plus familjemedlemmarna. De anställda var sannerligen angelägna om att göra sitt bästa. Det var mäster som skrev vitsorden och gesällerna hade säkert tanken på att bli mästare.

Kungsman hade anställt skomakare som sydde ”blötkängor” och lappskor. Fru Jenny Charlotta var själv utlärn körnsnär och sydde bland annat mössor.

Vid sidan av garverirörelsen hade Kungsman Läder och Skoaffär vid Storgatan. Dessa byggnader brann ner 1921. Efter branden fortsatte de med skoaffär som 1938 såldes till Wedins skoaffär.

Pyrn och rexnagel

De finns välbevarade handredskap från garveritiden än idag. Till exempel rexnageln, som man barkade bort håret med.

Ett fårskinn kostade 1898, 50 – 70 öre. Åtta stycken kalvskinn betalades med 11.20 kronor. Kungsman köpte upp svinhudar och alla förekommande hudar från lantbruket samt stora mängder renhudar. Genom utländska agenter köptes väldiga balar skinn från Kina, order som kunde uppgå till 1 000 kronor. Fyra gånger varje år reste Kungsman med hästforor till Åsele med förädlad skinn och återkom med stora partier hudar på återresan. Först gick skinnet till en första rengöring i vatten. Sedan till ett vattenkar där det värsta avfallet togs. Sedan följde håravtagningen och köttslamsorna, där rexnageln användes. Så var det klart för huden att hamna i barken. Ett bad av granbark, tagen under savtiden och huggen i bitar med så kallad barksax. (en av Kungsmans barksaxar finns bevarade på Vilhelmina Museum.)

Nu var skinnberedningen så långt framskriden att det bara återstod badet med ett färgextrakt för att till sist hamna i inpregneringsbadet med tran.

Detta gjorde skinnet mjukt och vattenavstötande. I det badet lades bland annat alun, för att få fram svart skinn.

Nu började slutliga förädlingen. Skinnet pressades genom handdragna valsar och till sist bars det upp på den luftiga vinden för torkning. Även håravfallet togs till vara och sändes i balar till industrier i Sverige. Fru Karin Jonsson, enda nu levande av Kungsmans åtta barn kan berätta sina minnen från garveriet. Det stinkande lunken, doften av olika syrur och till sist minnen av väldiga rader av färdigt skinn som luktade härligt.

Värt att bevara

Viktor Lundmark, Vilhelmina som äger huset är själv utbildad garvare, med kungabrev på meriterna. Det var inte många som visst det. Han arbetade redan som lillpojke i Kungsmans garveri.